

*A orixe do curro de San Cibrán ou da Portavedra
Parroquia de Santa Baia das Donas. Gondomar*

XILBERTE MANSO DE LA TORRE¹

RESUMO

A saturación do curro de Torroña leva a varios vecinos de Mañufe e Donas a solicitar das autoridades competentes a creación dun novo curro, en San Cibrán. Celebrouse a primeira entrada das burras en 1981.

ABSTRACT

The saturation of the corral of Torroña leads several residents of Mañufe and Donas to request from the competent authorities the creation of a new corral, in San Cibrán. The first entrance of the horses was celebrated in 1981.

KEY WORDS: *Burras. Garranos (Equus ferus atlanticus). Curro. Torroña. Miñor valley.*

1 bentevexo@gmail.com

Existe na parroquia de Santa Baia das Donas un curro que se celebra cada verán o cuarto domingo de xuño, repetíndose en agosto no chamado curro da mosca.

A festa dos curros teñen moita tradición e seguidores no Val de Miñor e no Baixo Miño, e seguramente son o que queda dunha antiga actividade que se vén dando na nosa bisbarra dende tempos moi recuados. Xa os nosos devanceiros facían grupos de xente para cazar e capturar as chamadas na nosa contorna “burras”, que dende hai milleiros de anos viven en estado salvaxe nos nosos montes. Temos na parroquia de Santa Baia das Donas, e na veciña de Couso, testemuñas gráficas gravadas nas pedras dos petróglifos, nas que se poden ver équidos montados por figuras humanas que portan armas que lanzan a outros équidos que foxen; en Donas, no petróglifo das Covas de Amorín, e moi preto, na parroquia xa de Couso, nos Outeiros Grandes, a Cavada do Millo, a Chan de Outeiro, a tomada dos Barreiros e o Sobral, seguimos a ver équidos en escenas de caza e captura caendo en trampas, e en escenas de equitación. Hai máis escenas con équidos na Serra da Groba, preto dos lugares onde se celebran os outros curros e por onde se poden ver aínda os garranos comendo toxo, como no Outeiro dos Lameiros, en Sta Cristina de Sabarís, nos Morouzos, en Mougás, no Outeiro do Fibiliton ou no paso do Gordovalo, na Valga, no Tetón, en Tebra e no Outeiro do Coello e o Rañacús, en Randufe, Tui (VVAA, 2018). Hai unha moi boa testemuña gravada na nosa arte rupestre da presenza dos équidos e da importancia que tiñan para as nosas xentes, pola variedade e cantidade de escenas que gravaron nos mesmos lugares onde viven hoxe as burras que entran no verán nos curros.

O curro é o lugar físico onde se gardan as burras o día da festa etnográfica, que noutras partes chaman rapa das bestas, e tamén a propia festa e o ritual da captura dos animais.

O curro de San Cibrán está situado no lugar das Lagoas, na Portavedra, e foi construído polos propietarios das burras no ano 1980, celebrándose o primeiro curro no verán do ano de 1981. Nun primeiro intre este curro estaba pensado para ser

AYUNTAMIENTO DE GONDOMAR

República Española

GONDOMAR

Municipio 146

Fecha: 22-9-80

Sala Municipal

40 Pls.

Ayuntamiento de GONDOMAR

11

25

Los que suscriben ARMANDO JOSE BOUZADA BENITEZ, con D.N.I. nº 76.980.310, D. MANUEL ESTEVEZ CASTRO, con D.N.I. nº 76.975.708, JOSE MIGUEL ABAL CASTRO, con D.N.I. nº 76.983.231, vecinos de la parroquia de Mañufe-Portavedra; D. MANUEL PENEDO VAZQUEZ, con D.N.I. nº 35.530.552, D. ALFONSO MIGOLAO S/S, con D.N.I. nº 35.864.138, y D. JOSE MISA GONZALEZ, con D.N.I. nº 35.992.905, vecinos de la parroquia de Donas - San Cipriano, todos ellos en nombre y representación de los demás vecinos de la parroquia de Mañufe - Portavedra y Donas 7 San Cipriano de este término, a V.S., con el debido respeto i consideración...

E X P O N E N E

Que deseando en años sucesivos, celebrar con los caballos de su propiedad diseminados por el monte, un ENCIERRO Y MARCADO DE CABALLOS SEMI - SALVAJES (CURRO) en el monte CERREJO, lugar de OUTEIRO GRANDE (al lado de la caseta que existe en la entrada de la pista a la Portavedra, carretera de Pinzás) pre tendiendo se le conceda una Hectárea de monte para tal fin.

Es por lo que a V.S., con el debido respeto,.....

S U P L I C A N:

Tenga a bien admitir el presente escrito y en su virtud ordenar se incoe el correspondiente expediente en ese Ayuntamiento y ante los Organismos necesarios, al objeto de que le concedan el terreno solicitado para la celebración d mencionado curro en la parroquia de Do. 7 (Donas) .

Es gracia que esperan alcanzar de V.S., cuya vida guarde Dios muchos años:

Gondomar, a 20 de Septiembre de 1980

D.N.I. nº 76.980.310

D.N.I. nº 76.975.708

D.N.I. 76983231

D.N.I. nº 35.530.552

D.N.I. nº 35.864.138

D.N.I. 35.992.905

ILMO. SR. ALCALDE - PRESIDENTE DEL AYUNTAMIENTO DE GONDOMAR

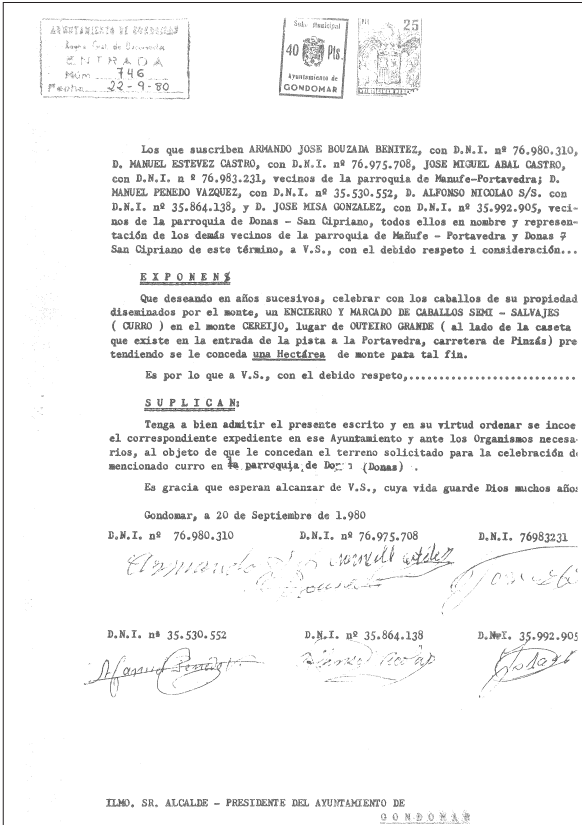
Petición ó concello de Gondomar do terreo para facer o curro.

Croquis Curro San Cibrán

construído máis abaixo, nas Pedras Miúdas, en Pinzás, xa no concello de Tomiño. Foi construído na paraxe da Chan do Cereixo, onde viven perante todo o ano varios grupos de “burras” que antes entraban no curro de Torroña, que é o curro no que entran máis animais, e que por aquel tempo estaba saturado, o que animou a que se fixese un novo.

O 22 de setembro de 1980 Armando José Bouzada Benítez, Manuel Estévez Castro e José Miguel Abal Castro, veciños da parroquia de Mañufe-Portavedra, xunto con

Documentos construción Curro de San Cibrán.

Manuel Penedo Vázquez, Alfonso Nicolao e José Misa González, veciños de Donas-San Cibrán, asinan un escrito solicitando ao concello de Gondomar que se lle conceda unha hectárea de terreo para construír un curro. Axuntan un bosquexo do terreo con dúas opción (Fig 1), unha na parte dereita da estrada, antes de chegar á Caseta do Cereixo, e outra á dereita, que é onde se fixo finalmente.

No pleno extraordinario do concello de Gondomar do día 29 de novembro de 1980 apróbase por unanimidade a solicitude marcando o emprazamento na marxe dereita, segundo se indica no bosquexo, e envíase comunicado ao ICONA para que proceda á concesión correspondente. De todo isto expide certificación o secretario do concello,

daquela Juan González Domínguez, co visto e prace do alcalde, José de Lis Costas, con data de 10 de decembro de 1980. O día de Noiteboa, 24 de decembro de 1980, sae escrito para a delegación do ICONA en Pontevedra na rúa Michelena, dirixida ao enxeñeiro xefe do servizo provincial.

O 12 de xaneiro de 1981 sae escrito do ICONA, con rexistro de saída nº 90, autorizando a ocupación dunha hectárea na zona descrita que o documento do ICONA nomea como “Monte Grande o Cereijo, con destino a Curro de caballos salvajes”.

Con data 18 de marzo de 1981, o concello dá conta do escrito do enxeñeiro xefe do ICONA e ratifica a cesión, enviando copia da resolución aos interesados con data de saída do concello o 10 de abril de 1981 e que asinan como recibida o día 20 de abril do mesmo ano en dous documentos, un para os solicitantes de Donas e outro para os de Mañufe¹.

O curro é tamén todo o proceso que se leva a cabo para cercar as burras eilas xuntando ata pechar o cordón, que é o encargado de que os animais non escapen e poidan ser guiados ata o recinto de pedra do curro (Lagos, 2014: 29-39). No curro de san Cibrán entran animais que veñen dende o concello de Tomiño, dende o río Miño

1 Copia documentación cedida pola CMMC de Santa Baia das Donas. Arquivo IEM.

para arriba, e cando os animais son cercados nas Pedras Miúdas, en Pinzás, faise un cordón pechado para subir as burras ata o recinto do curro que está case a dous quilómetros de distancia. Este percorrido pola Chan do Cereixo é un espectáculo que xunta tres dos valores patrimoniais máis importantes da parroquia: os humidais do Cereixo, con moitos valores senlleiros de fauna e flora, a arqueoloxía cos bens dos xacementos das Campurras e do paleolítico da Chan do Cereixo, e o etnográfico da propia festa do curro. Temos que salientar na festa do curro ao protagonista principal, sen o cal non habería nin festa nin curro, o garrano ou *Equus ferus atlanticus*, as nosas "burras do monte". É importante que coñezamos un pouco máis polo miúdo o que son as nosas burras e o gran valor que ten este animal para o noso patrimonio natural.

Os garranos son os équidos que viven dende polo menos a última glaciación, haberá entre uns 12 a 15.000 anos, no norte da península ibérica, país Vasco, Navarra,

AYUNTAMIENTO DE LA MUY NOBLE Y LEAL VILLA
DE
GONDOMAR
(PONTEVEDRA)

Núm.

DON JUAN GONZALEZ DOMINGUEZ, Secretario de Administración Local con ejercicio en el Ayuntamiento de GONDOMAR. -Pontevedra- ===

C E R T I F I C O :-----

QUE, el Ayuntamiento Pleno, en sesión extraordinaria celebrada el día veintinueve de Noviembre de mil novecientos ochenta, en tre otros, adoptó el siguiente acuerdo: -----

***** " 5.1. Solicitud de un terreno para construir un encie para caballos salvajes - "curro" - en Donas.: A continuación se da lectura a escrito que con fecha 22 de Septiembre último pre tan D. Manuel Estevez Castro y que firman cinco vecinos mas de las parroquias de Mañufe y Donas, exponiendo que desean celebrar un encierro y marcado de caballos semi-salvajes (curro) en el monte Cereijo, lugar de Outeiro Grande, solicitando se le conceda la ocupación de una hectarea del monte para la celebración del mencionado curro. Acompañan croquis de situación de dos posibles emplazamientos, que la Presidencia concreta en el de la margen derecha tal como queda ya reflejado en el citado croqui

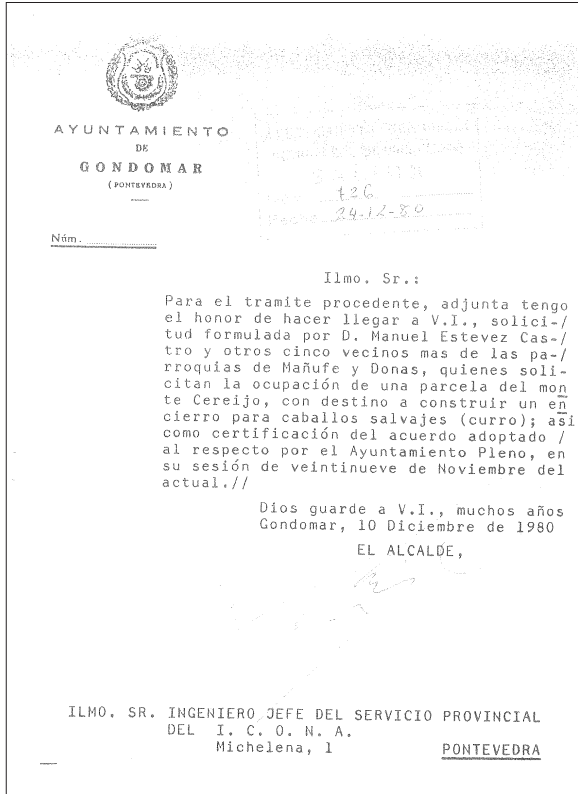
Y el Ayuntamiento Pleno, considerando los referidos antecedentes, por unanimidad acuerda informar favorablemente la ocupación que se pretende para los fines indicados, comunicandoselo al / ICONA para la concesión correspondiente." *****

Y para que conste, expido la presente certificación, la cual sello y firmo, de orden y con el visto bueno del Sr. Alcalde-Presidente en Gondomar a diez de Diciembre de mil novecientos ochenta.//

Vº Bº
EL ALCALDE-PRESIDENTE,

Informe Pleno Concello de Gondomar a favor da cesión do terreo.

Informe do concello de Gondomar ó ICONA.

para vender ou comer, téndose perdido aquel valor comercial que algún día tiveron e que tanta sona lles deron.

Xa os autores clásicos, como o escritor científico Plinio, que fora oficial da caballería romana e Procurador da Hispania Tarraconense, fala dunha raza de cabalos que habitan no norte e que el chama *tieldones*, que se criaban nas terras dos *Gallaeci* e *dos Astures* e que eran chamados *asturcones* cando eran máis pequenos. Parece contrastado pola análise de textos latinos e gregos que no século I A.C. os romanos tiñan en moita estima os cabalos procedentes do norte de Hispania e que, polas descrições que deles fan, referencias escritas de varios autores, estábanse a referir aos garranos (Pascual Barea, 2008).

No século pasado as nosas burras tiñan un valor de mercado importante polo valor de uso que tiñan. Só temos que lembrar que tanto a rede de estradas como de camiños que podía haber na primeira metade do s. XX, e as comodidades das nosas aldeas, non se parecían en nada ás de hoxe, o número de automóbiles era mínimo e o transporte facíase doutro xeito moi distinto e colectivo. A xente andaba a pé e o que podía ter unha “burra mansa” para traballar ou para desprazarse era, para entendernos, un privilexiado. Os concesionarios de automóbiles que hoxe hai en calquera vila máis ou menos media, eran antes as feiras de gando, onde a xente podía mercar ou trocar calquera

Cantabria, Burgos, Asturias, Galicia e norte de Portugal (Bárcena, 2011). Con este nome de garrano distínguense hoxe varias razas de équidos que en cada comunidade teñen distinto tipo de protección e valoración. Potoka no País Vasco, o losino ou jaca burgalesa en Castela León, o monchino en Cantabria, asturcón en Asturias, o cabalo galego do monte, besta ou burra, segundo a zona, en Galicia, e o garrano no norte de Portugal. Un mesmo animal que por selección xenética foi dando razas que cada comunidade ten rexistradas como autóctonas. En Galicia o chamado Pura Raza Galega saíu de exemplares levados da Serra da Groba. As nosas burras mantéñense no monte en estado salvaxe, xuntándose para facer o curro e aproveitar a cría

 MINISTERIO DE AGRICULTURA
 INSTITUTO NACIONAL PARA LA
 CONSERVACION DE LA NATURALEZA
 SERVICIO PROVINCIAL DE PONTEVEDRA
 (MATRIZ PROVINCIAL DE PONTEVEDRA)
 MICHELENA, 1

FECHA: Pontevedra, 12 de Enero de 1.981
 DEL EXPEDIENTE:
 COMISIÓN ASESORA:
 Primera Brigada
 OBJETO: Ocupación terreno para curro.
 DESTINATARIO:

SR. ALCALDE DEL AYUNTAMIENTO DE
 GONDOMAR
 =====

INSTITUTO NACIONAL PARA LA
 CONSERVACION DE LA NATURALEZA
 SERVICIO PROVINCIAL DE PONTEVEDRA
 12 ENÉ 1981
 SALIDA N.º 96

APUNTAMIENTO DE CONTROBAR
 Registro Civil de Donaciones
ENTRADA
 Núm. 42
 Fecha 12/01/81

Visto el escrito de Armando José Souza Be-
 nitez y otros en nombre de los vecinos de Mañufa y Donas,
 solicitando ocupación de 1 Ha. en el monte "GRANDE O CE-
 RETJO", número 549-553 del Catálogo de Utilidad Pública,
 con destino a Curro de caballos salvajes.

Visto el acuerdo plenario de ese Ayuntamiento a
 informando favorablemente la ocupación que se pretende.

Teniendo en cuenta que se trata simplemente de
 la construcción de un cierre para el curro y que ello be-
 neficia a la comunidad propietaria del monte, sin perjudi-
 car la integridad del mismo, y que ha de ser de uso públi-
 co, esta Jefatura autoriza la ocupación de 1 Ha. en el di-
 chado monte, en la zona indicada en el plano adjunto al
 expediente.

Lo que le participo para su conocimiento y el
 de los interesados.

 Dios guarde a V.S.
 EL INGENIERO JEFE,

Autorización do ICONA a favor da cesión dunha hectárea.

vivo como un relicto dos nosos costumes máis ancestrais, o costume de xuntar as burras e facer a festa do día do curro, para a cal hai que manter as burras no monte perante todo o ano, e a propiedade do animal e o marco familiar que a identifica e singulariza na comunidade e que tamén forma parte do patrimonio da parroquia, como costume e festa etnográfica tan senlleira da nosa terra.

Estes apuntamentos que reflectimos neste texto só pretenden manter na memoria da parroquia de Santa Baia das Donas algo que tivo a súa importancia, e que por fortuna aínda a ten, e que debemos coidar como un ben máis a conservar e protexer, a pesar das mudanzas nos usos e costumes e da evolución natural á que calquera comunidade ha de estar sometida polos imperativos dos avances tecnolóxicos e sociais. O valor do noso patrimonio natural e cultural é algo que temos a obriga de coidar e respectar para que chegue ás xeracións futuras, do mesmo xeito que os que nos precederon fixeron para que puidese chegar ata nós.

Sería bo que cada familia, cada veciño que teña lembranzas dalgunha das cousas que aquí só apuntamos, as recolla ou llas transmita a quen poida recollelas para que non se perdan, e facer da memoria do propio un agasallo que, como este artigo, poña o nome da parroquia de Donas con orgullo no presente e no futuro de quen o reciba.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- BÁRCENA, F. (2012). Garranos: Os póneis selvagemos (*Equus ferus sp.*) do norte da península Ibérica. In N. VIEIRA DE BRITO & G. CANDEIRAS (coord.), *Libro de Atas do I Congreso Internacional do Garrano* 75-96. Arcos de Valdevez. Portugal. En http://garrano.ipvc.pt/files/livro_atas.pdf (consultada 5/10/2021).
- LAGOS ABARZUA, L. (2014). O sistema tradicional de aproveitamento dos poneis atlánticos salvaxes nos montes da Groba. *Revista Estudos Miñoráns* 12/13: 29-39.
- PASCUAL BAREA, J. (2008). Razas y empleos de los caballos de Hispania según los textos griegos y latinos de la Antigüedad. In SANTAMARIA HERNÁNDEZ, Mª T. (Coord.): *La transmisión de la ciencia desde la Antigüedad al Renacimiento*: 117-202. Universidad de Castilla-La Mancha. Cuenca. <https://books.google.es/books?id=a9acAgAAQBAJ&lpq=PA117&dq=editions%3AISBN8490440182&pg=PA119#v=onepage&q=editions:ISBN8490440182&f=true> (consultada 10/10/2021)
- VV.AA. (2018). O Proxecto Equus: un novo paradigma nas escenas de caza da arte rupestre galega e do norte de Portugal. *Revista Estudos Miñoráns*, 16/17: 23-76

Grazas ao testemuño oral de Manuel Penedo Vázquez, veciño de San Cibrán.